

apropo nemicii) și trecând Prutul, a ajuns la orașul Lipoveț, gândind că acolo vor găsi pe Bogdan cu oștea. Iară el nu în vârtutea ostașilor, ci în înșelăciuni punându'și totă nădejdea, a lăsat Lipovițul, și trăgându-se la munți, a început a se ruga de pace. Tuturor le-a mai plăcut pacea, mai vârtos cu omul, carele era dedat cu pădurile. Drept acéia încetându-se de la arme șapte zile, s'a vorbit de pace, stând oștile la riul Libovițului, și sămbătă înaintea Sântămăriei cei mici s'a făcut pace, ca Bogdan se ocărnuiscă țara, până când va fi Alexandru de cincispredece ani, și se dea pe sama lui Alexandru în mâinile craiului 70000 (Vapovie țice numai 7000) de galbeni turcesci pe fiesce-care an. Despre pacea acéia măcar că țicea părcălabul de Hotin, că este cu înșelăciune făcută, și primejdiosă, totuși nu i s'a crezut. Drept acéia în ziua în care s'a făcut pacea, oștea crăiască a pornit de la Lipoviț către casă. Iară Bogdan a poruncit la ai săi, ca în pădurea care iaste după satul Crazna, și numai o cale îngustă are, să lovască întâiu carele cu bogajia, ca apoi mai lesne vor lovi oștea cea laltă. După ce a înțeles generarii crăesci înșelăciunea din părcălabul Hotinului — și din notariul, carele în noaptea trecută fușisă de la Bogdan la ei, mai întâiu a socotit se stea pe loc, și să se bată din carre, dară apoi a trecut carele prin pădure, ca cu atâta mai lesne să se potă bate. Spunându-le părcălabul, că pădurea este totă tăiată, și țicându-le ca se trecă carele pe șes, nu l'a ascultat, ci totuși grija carrelor și a lui Alexandru l'a s'a încredințat, ca săi trecă pădurea, precum i-a și trecut la câmp, având cu sine o aripă dintre Podoléni, cu carea adese ori s'a apêrat de ostașii lui Bogdan până ce a trecut pădurea la câmp. Intr'acéia Duminecă diminêța înaintea Sântămăriei micî, adecă în șese zile ale lui Septemvrie, în rêsăritul sôrelui a sosit Bogdan cu vr'o câte-va miî de moldoveni, cariî îl urma pre el, și cu mare mulțime de ajutoriî, iară oștea crăiască îndată s'a într'armat, pre carea

Pétru Odrovas cu formósă đicere o aú inimat. — — — Aşa dară orânduind tótă óstea, o aripă o aú încredinţat lui Nicolae Porava, căpitanului din Halici, céia-laltă lui Mihail Buciaţchi, în câmpul, ce se chiamă Crasnipole, la riul Crasnipotoc, aprópe de oraşu Vasni, supt patru stéguri aú început bătaia, adecă supt al Premisliei, al Haliciului, al Sono-ciului şi al Podoliei, avênd opt turme de călăreţi şi una de pedestraşi. O turmă de călăreţi a protivnicilor acoperea pedestrima lor, asupra căreia năvăliud óstea crăiască, ea s'aú tras îndărăpt, şi aú descoperit pe pedestraşi, cu carea bătându-se óstea crăiască, pre mulţi aú perdut dintru ai sêi. Aú ținut bătaia tótă điua nedându-se uniú altora.— Óstea protivnică era mai tare în pedestrime de cât în călărime. Mai stângênd pe călăreţi, palatinul Petru Odrovas cu Nicolae Porava, cu Mihail Buciaţchi, şi cu alţii mai mulţi să apucă de pedestraşi, şi pre mulţi taie, ci mai pre urmă cad şi ei. Mare întristare s'aú făcut în óstea crăiască pentru piarderea vitéjilor acestora şi ar fi şi perdut bătaia, de nu ar fi sosit întru ajutoriú párcălabil Hotinului cu oştile moldovenesci, cu care trecuse carrele. Acesta sosind aú fugărit pre óstea lui Bogdan, şi așa aú fost biruinţa a oştilor crăesci, dară cu fórte mare pèrdere. — — — Aú încetat bătaia la apusul sórelui începându-se la răsăritul lui, după carea óstea crăiască s'aú inturnat cătră casă. Trupurile céle mórte ale lor Petru Odrovas, Nicolae Porava şi Mihail Buciaţchi le-aú dus cu sine Poloniú, de le-aú astrucat în Leopoiú cu mare jéle (din carea cum scire Miron aú şi murit fratele lui Petru Odrovas arhiepiscopul Leopoiului). — — — Iară Bogdan aú fujit în oraşul Bărlad.» Aşişderea scriú Cromer¹, Stricovschi², şi Miron logofétul³ carele totuş greşesce scriind că Alexandru II, era acuma de 15 aní.

Anul 1451. Dlugos⁴ după ce aú scris că Cazimir craiul

¹ Cromerus Lib. 22. p. 339.

² Strykovski Lib. 40. § 2.

³ Constans Miron Logotheta in Chronico Ms. Valachico.

⁴ Dlugossius Lib. 13. ad ann. 1451.

Poloniei, aŭ mers în Șambor pe 24 Avgust, ca să petrecă acolo 13 zile, așa mână istoria Moldovei mai încolo: «În vremea acéia venise în Șambor văduva lui Elia, Maria, mătușa craiului Cazimir, cu toți boerii cari ținea cu Alexandru (II) fiul ei. Aceștea tare se ruga, ca să să milostivască a'i ajuta în contra lui Bogdan (II), și se'i apere de prădile ce făcea Bogdan cu ai se'i în bunurile lor: căroră s'aŭ răspuns, că va avea craiul grije de toate, după ce se va sfătui cu prelații și cu baronii săi; drept acéia unii dintre dênșii se mērgă la adunarea țerei, ce se va ținea în Parciov, și de acolo vor lua răspuns mai deplin. Intru acéia craiul aŭ orânduit pre Andreiŭ Odrovas se'i apere de Bogdan. Cu răspunsul acesta aŭ dăruit pe fiesce carele, căci așa poștea sôrtea lor cea sdrăntôsă. — — — Lucrurile Moldovei, unde s'aŭ și trimis din Parciov soli castelanii saŭ părcălabii din Cracovia, Posnania și Sandomiria, nu s'aŭ putut mai bine lecu de cât ca Bogdan se să primescă în grație, și din porunca craiului (fiind că făgăduisă, că va mērje în Cracovia, se se îndrepte pre sine, și se'si ia judecata) se oblăduiască în Moldova pentru dreptatea și sârguința sa, dând în mâinile craiului pe tot anul pe sama lui Alexandru fiului lui Elia, a moștianului celui adevărat, cincideci de mii de florinți, și se se lase de domnie, când va fi Alexandru în vârstă de a putea domni. Venise acuma solii până în Cameneț, și s'ar fi și făcut pacea, că Bogdan aușind de venirea lor forște se bucurase, ci ore-care Petru, carele dicea, că el are cădintă la domnia Moldovei, întocmindu-se cu Alexandru, ca se domnescă împreună, și-aŭ găsit vreme când Bogdan la unchiul de pe mumă al aceluia Petru în ore-care sat s'aŭ îmbătat de vin, și mergând nóptea numai cu o sută de moldoveni, și înșelând străjile, aŭ prins pe Bogdan, și i-aŭ tăiat capul. Alexandru credea că Petru va lucra, după cum se făgăduise; după acéia și mersese până în Sucéva cu mumă-sa și cu boerii săi, și pre boerii leșesci prin rugăciunile sale încăi adusese până în Sniatin.

Dară Petru din sfatul acelora, cari se lipise de dânsul după mórtea lui Bogdan, și-a uitate de făgăduință și au răpit singur domnia Moldovei, și Alexandru ar fi pățit ca și Bogdan, de nu ar fi cu graba fugit din Moldova. Lui Alexandru totuși i-au ajutat boerii leșesci când fuja, cu al căroro ajutoriū s'au mai împotivit lui Petru, ci Petru s'au tras mai în lăuntru, și boerii leșesci, fiind-că era iarnă, s'au înturnat a casă, făgăduind lui Alexandru, că'l vor ajuta în primăvară: Pârcălabul Hotinului după uciderea lui Bogdan (II) totuși au cuprins Cetatea Albă, și Némțul l'au ținut pre sama lui Alexandru (II).» Așișderea scrie Cromer¹. Iară Miron logofătul scrie²:

«Bogdan (II) vędându-se curățit de vrășmașii sei, s'au aședat la scaun, și după doi ani ai domniei sale (scrie hronicariul leșesc) precum unul din cei ce era cu Alexandru II, anume Petru V, fecior de după gard al lui Alexandru vodă celui bătrân, vędând că craiul leșesc Cazimir gătésce oști asupra lui Bogdan al II, fiind îndemnat și de Alexandru, acel Petru fără de scire au intrat în țeră, și făcându-se fecior de domn, cum s'au mai đis, au aflat pe Bogdan II bét, și l'au omorât, și cu vicleșug despre Alexandru II, au apucat scaunul țerei silindu-se să omóre și pre Alexandru II. Acésta povéste o scrie hronicariul leșesc, iară hronica moldovenéscă scrie, precum după ce au domnit Bogdan II doi ani, au venit fără de véste Petru al V, ce l'au poreclit Aron, și aflând pre Bogdan vodă la satul Rușeni de jos, l'au lovit Vineri în 17 Octómvrie în revărsatul đorilor, și i-au tăiat capul. Apoi au stătul la domnie Petru V Aron, fiind anii de la Hs. 1451, iară de la plăsmuirea lumii 6959.» Apoi mai în jos đice Miron: «Petru V Aron au domnit doi ani, nu mai mult.» Tu înțelege până când au trăit Alexandru II.

Anul 1452. Împăratul apusului Frideric III, după mai

¹ Cromerus Liber 22. pagina 341.

² Constans Miron in Chronico Ms. Valachico.

multă gălciavă ce au avut cu ungurii pentru ținerea la sine a pruncului Ladislav VI craiului Ungariei, în anul de acum l'au slobođit se mērgă în Beciū, la a căruie curtenire mergēnd în anul viitoriū 1443, Ioann Huniadi, au mers cu dēnsu între mai mulți boeri unguresci și Vlad saū Vladislav IV, domnul Valahiei¹, despre carele ȃice Anonymul românesc²: «Vladislav vodă lét 1451, după hrisovul lui, ce s'au găsit la satul Băișoră de la Loviște ot sud Argis, la lét 1455, iaste vėlétul petrii lui de pe mormint la mănăstirea Délului. Iară cronologia véche cu greșală s'au pus létul 1427. Acesta au domnit 4 anī.» Petru Albin³ scrie: «Pre la anul 1450 se pomenesce în istorii Vlada prințul Valahiei saū al Țerei Muntenesci.» Ci prea vestitul Enghel⁴ ȃice: «Dan (IV) se véde a fi murit pre la anul 1452. El au lăsat după sine un prunc anume Dan, — — dară acesta nu i-au urmat, căci Ioann Huniadi l'au orbit în anul 1452, și au orânduut domn Valahiei pe Vlad, cum se véde, fratele lui Dan. Pagubă de Huniadi cel vitéz, că au fost când și când crud, și de capul seū.» Ci prea vestitul Enghel mult grēșesce aci, pentru că acela, pre carele l'au orbit Huniadi, n'au fost feciorul lui Dan IV, ci al lui Dan III, nici l'au orbit în anul de acum, ci în anul 1445, cum s'au arētat acolo. Vlad saū Vladislav IV, fost'au frate cu Dan IV, au fecior i-au fost, judece alții: mie totuși mai paremi-se că au fost fecior; căci într'ensul s'au stāns vița lui Dan IV, cum vom vedea la anul 1456.

Anul 1453. Ladislav VI, craiul Ungariei, carele în anul trecut venise în Beciū, în anul de acum s'au pogorât în Pojon, unde au ținut adunare de țară, la carea mergēnd Ioann Huniadi s'au lăsat de gubernătoria țerei, ci craiul totuși nu i-au luat putērea preste oșți, și l'au dăruit și cu

¹ Thuroczius f. 266. Ranzanus f. 382. seq. Bonfuius f. 480. seqq.

² Anonymus Valachicus cap. 44.

³ Petrus Albinus in Commentatiuncula de Valachia p. 162.

⁴ Engel in antiq. Historia Valachiae Part. 1. p. 172.

comitatul Bistriței¹. Între cei ce au petrecut pe Huniadi, când au mers la seim, au fost și Vlad sau Vladislav IV, domnul Valahiei², despre carele așa scrie prea vestitul Enghel³: «Vlad au trebuit să fie dintre rudeniile lui Huniadi, pentru că scrie Turoție la anul 1453 cu securitatea salvconductului Ioann Huniadi și măriții bărbați Thoma Secheli, priorul Auraniei, Vlad voevodul Țerei Muntenesci, Ladislav de Canisa și Sevastian de Rozgon cu mulți boeri unguresci, venise la craiul.» Așa dară până când au trăit Ioann Huniadi, Vlad acesta încă au domnit în pace; totuși se apropia perirea Valahiei, căci în anul 1453 Mahomet II, au luat Țarigradul, pentru aceia în Ardél s'au întărit Sibiul, Turnul roșu și Brașeul.» Până aci Enghel, și bine țice, că Vlad sau Vladislav IV, au fost rudenie cu Huniadi; fost'au el frate au fecior lui Dan IV? pentru că Huniadi au fost din sămînța lui Dan I, cum s'au arătat la anul 1445. Ce au scris Miron Logofătul la anul 1451, că Petru V Aron, după ce au ucis pe Bogdan II, numai doi ani au domnit de acea dată în Moldova, s'au plinit în anul de acum, alungat fiind Petru din Moldova prin Poloni. Căci scrie Cromer⁴ țicând: «Pe vrămea acésta Alexandru (II) palatinul Moldovei, căști-gându'și iarăși domnia părintéscă prin ajutoriul polonilor, au jurat, dând și înscris, că va remănea credincios craiului și polonilor dimpreună cu konziliariți săi, și au făgăduit însoțire de arme asupra tătarilor și asupra tuturor protivnicilor.» Rejestrul jurămîntului acestuia, așa sună la Doghiel⁵: «În anul 1453 Alexandru palatinul Moldovei înaintea solilor crăesci, a măriților de Conețpole castelanului din Sandec, și Ioann de Vișniț Cmita căpitanului din Sandomiria și Premislia, pune omagiul și făgăduéscă, că acela

¹ Thuroczius f. 267. Ranzanus f. 383. Bonfinius f. 482.

² Thuroczius, et Bonfinius. ll. cc.

³ Ioan. Christ. Engel in antiq. Hi-

storia Valachiae Part. 1. p. 172 seq.

⁴ Cromerus Lib. 22. p. 345.

⁵ Mathias Dogiel in Codice Diplomatico Poloniae tom. 1. p. 601.

omagiū il va face și înaintea craiului, după obiceiul cel vechiū, când va veni în Russia și se va chiea macar unde, mai ales în Cameneț și Sniatin.» Iară Dluḡoș¹ scrie: «Marți înainte de sērbătōrea S. Margarete, adecă în 9 Iulie, întrând craiul în Cracovia — — slabă vēste s'aū adus prin cărțile și solii lui Alexandru voevodului Moldovei, că Țarigradul, mitropolia grecilor s'aū luat prin împēratul turcilor.»

Și eū încă dic: Slabă vēste! pentru că prin luarea Țarigradului de turci, s'aū stins cu totul împērăția strămoșilor nostri, carea ei cu multă vērsare de sânge, dară cu mai multă dreptate o căstigasă pre sama noastră a românilor, ca pre sama unor nepoți, nu pre sama grecilor, cariī fără vre o cădintă și numai cu vicleșug aū rāpștit împērăția, ba încă și numele de la noi: căci greciī nu sânt români de viță, precum sânt româniī, pre cariī acuma încă i-ar batjocori greciī, numai de i-ar putea, după cum am vēdūt cu ochiī și am auđit cu urechile, în anul trecut 1808 în Peșta, când se sfādea cu româniī de acolo pentru aducerea de preot romānesc. Mie totuși rēū imi pare, că bombardariul carele aū făcut armele pre sama turcilor, când aū luat Țarigradul, aū fost român, precum aū fost: căci scrie Halcocondyla² așa: «Bombardariul împēratului Mahomet (II), Urban numit Ὀρβανός de nēm era dac (adecă român), și mai nainte slujise la greci, apoi pentru sārăcia aū lāsând pe greci trecuse la pōrta turcēcă. Acesta bine plātindu-se de Mahomet II, făcea arme și unēlte de stricat ziduri.»

Însēmă aci, o cetitoriule! că precum aū fost Roma vēche domnitōrea lumii, ziditā de Romul, și împērăția ei urzitā de Avgust Chesariul, iarā perdutā de Romul Avgustul, tocma așa s'aū zidit Roma noao saū Țarigradul, de Constantin

¹ Ioannes Dlugossius Lib. 13. ad ann 1453.

² Laonicus Chalcocondylas Liber. 8.

cel Mare, și s'aŭ perdut de Constantin Paleologul, (după ce aŭ stat în mare cinste și vălvă anî 1123) ca se se plinéscă, că de acelaș nume aŭ fost și urzitorii cetăților acestora.

Anul 1455. Doghiel¹ aduce registrul acesta: «În anul 1455, Alexandru voevodul Moldovei cu konziliarii săi înaintea lui Andrei Odrovas, și a altor boeri leșesci joră credință craiului Cazimir, și făgăduésce că jurămîntul acesta îl va înoi și înaintea craiului, ori unde se va chiema, în 8 zile ale lui Octomvrie.» Din care registru lesne poți vedea, că acélea, care le voi scrie îndată despre Alexandru II, domnul Moldovei, s'aŭ întâmplat după opt zile ale lui Octomvrie din anul de acum. Iară despre Alexandru II, așa scrie Dlușoș²: «Alexandru fiul lui Elia (nu a lui Stefan) cât aŭ căpătat domnia Moldovei prin ajutoriul lui Cazimir craiului Poloniei, îndată s'aŭ dat spre curvie și beție, drept acéia s'aŭ otrăvit de acéia ale căror mueri și féte le mășgălisă. Întru al căruia loc s'aŭ pus óre-care Roman, a nume Petru, carele se dicea a fi fiu firesc al lui Alexandru vodă celui mai de demult, pre carele măcar că Cazimir craiul nu'l voia, ci vrea se pună vodă în Moldova pre un Litvan, totuși fiind craiul cuprins cu războiul din Prussia și mult rugat și de același Petru, l'aŭ întărit în domnie.»

Cromer³ încă dice: «În Moldova pe vrémea acéia otrăvindu-se Alexandru vodă de ai sei din voința norodului aŭ urmat Petru, de carele s'aŭ făcut pomenire mai sus, și trimețînd de vre-o câte-va ori la craiul Cazimir, fiind acesta cu multe grijă învăluit, mai pre urmă aŭ dobândit și învoirea lui. Așa scrie Dlușoș despre Petru acesta: ci noi din diplomatul moldovenesc carele e scris cu littere și vorbe rusesci sau bulgăresci, și se află în arhivul cel crăesc din Cracovia, am găsit, că în anul după numerarea ruși-

¹ Dogiel in Codice Dipl. Poloniae tom. 1. p. 602.

² Dlugossius Lib. 13. ad ann. 1455.

³ Cromerus Lib. 23 p. 357.

lor 6963, de la plăsmuirea lumii, carele este de la Hr. 1455, Petru palatinul românilor a jurat craiului înaintea lui Andrei Odrovas palatinului Rusiei, și înaintea vr'o câți-va boeri leșesci, și că craiului și crăimei, le-a făgăduit ajutoriu împotriva tuturor vrăjmașilor. Iară mănăsa Mariei, mătușei craiului, i-a întărit moștenirea târgului Sirétiului, până la altă întocmire cu craiul. De unde se vede, că alt Petru este acesta, adevărat fiiul lui Elia, și fratele lui Alexandru celui atunci mort.» Așa vorbește Cromer, carele amestecă diplomatul lui Alexandru II, al căruia registru l'am adus mai în sus, cu diplomatul lui Petru V Aron, al căruia registru l'oi aduce la anul îndată următoriu 1456, când s'a și dat, în carele Maria văduva lui Elia I, nu se țice a fi fost mumă lui Petru V vodă, căci Elia I vodă, numai doi feciori a avut pre Roman III și pre Alexandru II. Așa dară greșesce Cromer când țice, că Petru V a fost feciorul lui Elia I, fiind el feciorul lui Alexandru I, ci de după gard.

În Cluș, unde este besérica și colegiul calvinilor era mănăstirea dominicanilor, pre sama aceștia, și pre sama fraților dintr'ênsa Ioann Huniadi comitul Bistriței prin hrisolul dat din Cluș în 28 Dechemvrie din anul 1455 carele se aduce de Madaci¹, în persóna craiului Ladislav VI, le a dăruit pe tot anul din ocna de la Sec sare de 50 de florinți de aur în cinste sa și dar.

Mândria grecilor, bine că cu doi ani mai 'nainte căduse supt jugul turcilor, supt carele încă gem, tot n'a încetat, ci în anul de acum s'a strămutat în Simonia, ce până astăzi domnesce între ei, căci scrie Lecvien²: «În anul 1455, mazălindu-se Ioasaf patriarhul Țarigradului de sultanul turcilor Mahomet II, în locul lui s'a pus ieromonahul cel învêțat Marco Csilocarav, ci Simeon patriarhul din Trapezonta,

¹ Madacsi in sua Collectione Diplomatica.

² Lequien in Oriente Christiano tom. 2. p. 298.

dând o mie de galbeni aŭ cumpărat patriarcia de la tyranul. De unde aŭ început tributul acela, care se dă de fiescare patriarh până acum. Mașteha sultanului Maria (fata craiului Serbiei) aŭ dat doao mii de galbeni pentru Dionysie mitropolitul Filippopoiului, ca sfădindu-se Simeon cu Marco pentru patriarcie, acela se o dobândescă. Aŭ și priimit sultanul, și băgând pre Simeon în mânăstire, pre Marco l'aŭ dăruit cu arhiepiscopia Ahridei. Cartea I a turco-greției, pagina 22, 23 și cart. 2. p. 127.

Anul 1456. Regestru diplomatului lui Petru V Aron, când aŭ domnit a doao oră în Moldova, despre carele am făcut cuvînt în anul trecut, la Doghiel¹ sună așa: «In anul 1456, omagiul lui Petru palatinului Moldovei, care l'aŭ făcut craiului Cazimir și crăimeii Poloniei, în contra vrăjmașilor țerei leșesci va fi întru ajutoriŭ craiului în persoana sa și cu totă puterea sa. Legăturile care le-aŭ făcut antecesorii lui cu crăimea Poloniei, le va ținea, și cu alt cine-va aleanță nu va face, omagiul în persoana sa îl va face craiului, când va fi acesta de față în Colomia saŭ în Cameneț, și-l va da pre an, până când se va oști cu Prușii, câte 400 de boi. Pre fiii lui Sahmet hanului tătăresc îi va da în mâna craiului. In tot anul va trimite solii cu daruri vrédnice de craiŭ, ca se înoiască omagiul. Pre Maria văduva lui Elia palatinului celui de demult o va ținea în stăpânirea orașului Sirétiŭ, a satului Olcoveț, și a altor sate. Despre Hotin și Cecionii, și alte sate, care sânt supuse Mariei, se va întocmi cu craiul. Pre Anastasia fata sa, după acela o va mărita, după carele va voi craiul să o mărite, ș. c. Dat în Suciava în 29 Iunie.» Iată că Maria n'aŭ fost mumă lui Petru V. Ba ce e mai mult, nici aŭ putut fi, pentru că Alexandru II aŭ murit tînăr, și Petru V avea fată de măritat. Se adevereză așa dară, ce am scris la anul trecut despre Cromer. Și acéia încă se adevereză, că Maria văduva lui E-

¹ Dogiel in Cod. Dipl. Poloniae Tom. I. p. 602.